

Hyödyllistä tietoa

Klikkaa otsikkoja tai rullaa alaspäin

Erilaisten tekstien
ymmärtäminen

Sanan merkityksen
päättelyminen

Selkokielineen teksti

Kirjoitelmien arviointi

Miten innostaisimme
pojat lukemaan?

Opetuksen eriyttäminen

Suomi toisena kielenä

Erilaisten tekstien ymmärtäminen

Tuula Merisuo-Storm

Koululainen tarvitsee hyvää lukutaitoa uutta tietoa hankkiessaan. Luettaessa tärkeimpänä tavoitteena on ymmärtää tekstin sisältö.

Jo alkuopetusluokilla tulisi aloittaa tekstin ymmärtämistä parantavien strategioiden harjoittelu. Näin lapset tottuvat käyttämään lukiessaan erilaisia strategioita, kuten

- tekstin silmäilyä
- ennakointia
- tekstiin liittyvien kysymysten tekemistä
- tekstin sisältämien tietojen yhdistämistä, järjestämistä ja tiivistämistä
- päätelmien tekemistä.

Strategiat auttavat oppilaita ymmärtämään sellaisiakin tekstejä, joiden aiheet ovat heille vieraita. Strategioita käyttävät oppilaat myös muistavat tekstien sisällön muita paremmin. Koska tekstejä on monenlaisia, niiden ymmärtäminen on usein vaativa tehtävä. Siksi jo ensimmäisten kouluvuosien aikana oppilaiden tulisi saada lukea eri tekstilajeja edustavia tekstejä.

Kaunokirjallista tekstiä lukiessaan oppilaan pitää osata tunnistaa tarinan eri henkilöt ja seurata juonen etenemistä. Taitava lukija kuvittelee miellessään, miltä henkilöistä tuntuu eri tilanteissa ja hän päätelee asioita kirjailijan antamien vihjeiden perusteella ja ennustaa tulevia tapahtumia.

Tietotekstiä luettaessa lukijan tulee ymmärtää tekstin kuvaama asia sekä löytää tekstin keskeinen informaatio. Tietotekstit voivat kuitenkin olla keskenäänkin erilaisia rakenteeltaan. Tämän lisäksi niissä on usein paljon lapselle entuudestaan vieraita käsitteitä.

Tietotekstit eivät myöskään ole lapsille yhtä tuttuja kuin kaunokirjalliset tekstit. Vanhemmat lukevat lapsilleen pääasiassa satukirjoja. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että koulussakin lapsilla on ensimmäisten kouluvuosien aikana

vain harvoin mahdollisuuksia lukea tai kuulla tietotekstejä. *Siksi he eivät saa riittäviä valmiuksia oppikirjojen sisältöjen ymmärtämiseen.*

Taitavaan lukemiseen liittyy tärkeänä elementtinä pohdiskeleva pääteleminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että lukija osaa 'lukea rivien välistä'. Hän yhdistelee tekstissä olevia asioita ja päätelee asioita, joita ei tekstissä suoraan ilmaista.

Saattaa kuitenkin olla, että kouluissa ei riittävästi paneuduta lukustrategioiden opettamiseen. Tavallisin opettajien käyttämä strategia on tekstistä tehtyjen suorien kysymysten esittäminen. Usein näihin kysymyksiin löytyvät ennalta määrätty oikeat vastaukset suoraan tekstistä. Tällaiset kysymykset eivät rohkaise lapsia pohdiskelemaan tekstiä syvemmin ja muodostamaan omaperäisiä ajatuksia sen pohjalta.

Lapsia tulee myös opettaa huomaamaan, että ymmärtämistä helpottavaa tietoa on tekstin lisäksi muuallakin. Esimerkiksi kuvat ja otsikot antavat monenlaista tietoa. Kysymykset taas voivat ohjata siihen, minkälaisia asioita vastauksissa tulisi olla. Usein lapset eivät esimerkiksi huomaa, että kysymyksessä on monikko ja antavat vastaukseksi vain yhden asian. Kysymystenkin ymmärtämistä tulee siis harjoitella.

Erilaisten tekstien ymmärtämisen taitoja harjoitettavia tehtäviä on näissä kirjoissa:

Sataa kissoja ja koiria
Rosvorotko
Monenlaista luettavaa 1–3
Lisää luettavaa 1–3
Harakanvarpaita
Hämähäkin kitara
Murmelin vihellys
Oravasilta
Kenraali Pingviini

Sanan merkityksen päätteleminen

Tuula Merisuo-Storm

Oppilaan suppea sanavarasto hankaloittaa hänen tekstin ymmärtämistään. Jos hän ymmärtää tekstissä olevan tärkeän sanan väärin, hän voi ymmärtää väärin koko tekstikappaleen.

Erityisesti heikkojen lukijoiden olisi tärkeää oppia tunnistamaan tekstistä heille vieraat sanat ja käyttämään strategioita, joiden avulla he voivat päätellä niiden merkityksen. Monet oppilaat eivät kuitenkaan osaa käyttää tekstiyhteyttä hyväkseen, vaikka se tarjoaisi selkeitä vihjeitä sanan merkityksestä.

Abstraktien sanojen merkityksen selvittäminen on vaikeampaa kuin konkreettien. Usein on myös tarpeen yhdistellä tekstin eri paikoissa olevia tietoja toisiinsa. Erityisen vaativaa tämä on oppilaalle, jonka lyhytkestoisen työmuistin kapasiteetti on pieni.

Opettajan on tärkeää kiinnittää oppilaiden huomio tekstiympäristössä oleviin vihjeisiin. Oppilaiden tulee oppia erottamaan, mitkä vihjeet antavat tarvittavaa tietoa ja mitkä eivät. Jos he valitsevat väärä vihjeitä tai jättävät osan vihjeistä huomiotta, he voivat antaa sanalle väärän merkityksen. Siksi heitä tulee myös opastaa arvioimaan, sopiiko heidän päättelemänsä sanan merkitys tekstikokonaisuuteen.

Taitojen kehittäminen

Opetuksella voidaan vaikuttaa niin heikkojen kuin taitavienkin lukijoiden sanojen merkityksen päättelytaitoihin. Lapsia tulee opastaa huomaamaan, miten tekstiympäristöstä voi löytää vihjeitä, jotka auttavat sanan merkityksen oivaltamista.

Lasten taidot kehittyvät, kun he saavat kertoa, miten he ovat päätyneet antamaansa merkitykseen ja kuulevat, onko se oikea.

Väärän merkityksen antaneet oppilaat alkavat tällöin pohtia, mitkä tekstin antamat vihjeet ovat jääneet heiltä huomaamatta. Näin heidän päättelykykynsä ja taitonsa arvioida omia selityksiään kehittyvät. Lisäksi heistä tulee taitavampia sanojen merkitysten selittäjiä. Toisten oppilaiden ja opettajan selitysten kuunteleminen kehittää niin ikään oppilaiden taitoja.

Sanoilla on erilaisia merkityksiä

Oppilaita tulee jo varhain ohjata huomaamaan, että sanoilla voi olla monia merkityksiä. Ei riitä, että oppii sanalle yhden merkityksen, jos se voi tarkoittaa toisissa yhteyksissä täysin eri asioita. Tärkeää on oppia arvioimaan, sopiiko sanan selitys tekstikokonaisuuteen.

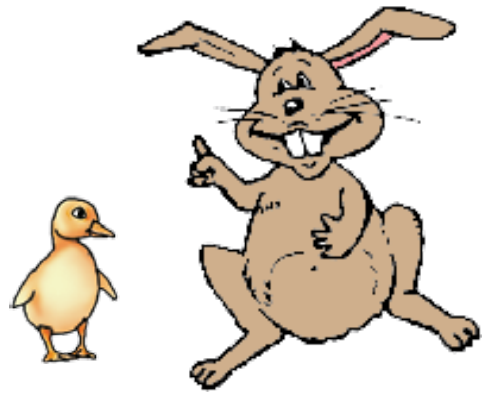
Ei siis riitä, että opettaja kysyy lapsilta, mitä jotkut tunnilla luettavassa tekstissä olevat sanat tarkoittavat tai että hän itse kertoo heille niiden merkityksen. Oppilaiden tulee saada pohtia keskenään ja opettajan kanssa, mitä sanat tässä tekstiympäristössä voisivat tarkoittaa. Samalla voidaan myös keskustella siitä, mitä muita merkityksiä sanoilla voi olla.

Sanan merkityksen oivaltamisen taitoja harjoitettavia tehtäviä on näissä kirjoissa:

Sataa kissoja ja koiria
Rosvorotko
Monenlaista luettavaa 1–3
Lisää luettavaa 1–3
Harakanvarpaita
Hämähäkin kitara
Murmelin vihellys
Oravasilta
Kenraali Pingviini

Selkokieline teksti

Tuula Merisuo-Storm

Jos oppilaan on vaikea ymmärtää lukemaansa, luettavien tekstien tulee olla mahdollisimman selkeää kieltä. Tällaiset tekstit noudattavat selkokielen periaatteita.

Selkokielisessä tekstissä käytetään *yleisesti tunnettuja sanoja*. Jos aihe vaatii muunlaisten sanojen käytön, ne tulee selittää ja havainnollistaa esimerkein. Myös *lausetasolla* pyritään selkeään ilmaisuun. Yhdessä lauseessa ei saa olla liikaa asiaa. Tuttu asia on lauseen alussa ja uusi sen lopussa. Päälause ja sivulause -rakenne on helpommin ymmärrettävä kuin lauseenvastikkeet.

Selkokielisen tekstin periaatteita

Sisältö: Aihe on rajattu olennaiseen ja teksti etenee johdonmukaisesti.

Sanasto: Tekstin sanat ovat yleisiä ja tuttuja eivätkä ne ole kovin pitkiä. Vaikeat sanat ja sanonnat on selitetty.

Tekstin rakenne: Tekstissä ei ole käytetty vaikeita sijamuotoja ja verbirakenteita. Siinä ei ole hankalia lauseenvastikkeita (Mies kuuli naapurin oven paukahtavan kiinni.) tai partisiippimuotoja (esim. piirtävä, piirtämä, piirrettävä).

Lyhyet lauseet: Yhdessä lauseessa on vain yksi tärkeä asia. Tärkein asia on päälauseessa, ja sitä tarkennetaan sivulauseessa. Tekstissä käytetään suoraa sanajärjestystä. Lauseet liittyvät toisiinsa loogisesti.

Teksti kokonaisuutena: Tekstin rakenne on looginen. Lauseet ja tekstin kappaleet on sidottu toisiinsa. asiat on kiinnitetty aikaan ja paikkaan. Ymmärtämistä helpotetaan konkreettisella tekstillä ja esimerkeillä. Tekstissä ei käytetä viittauksia tekstin toisiin kohtiin.

Myös tekstin ulkoasuun tulee kiinnittää huomiota. Esimerkiksi oppikirjat voivat olla ulkoasultaan sekavia, ja siksi niiden sisältöä voi olla vaikea ymmärtää.

Vaikka selkokieli on tavallista tekstiä yksinkertaisempaa, se ei saa olla tylsää. Kun lukeminen on oppilaalle vaikeaa, on erityisen tärkeää, että luettava teksti houkuttelee lukemaan.

Selkokielisen tekstin ulkoasu

Kirjasin: Tekstissä käytetään yleisiä, helposti hahmottuvia kirjasintyyppejä. Teksti ja myös otsikot kirjoitetaan *pienaakkosin*. Suuraakkoset ja kursivoitu teksti ovat vaikeammin luettavia.

Tekstin ja paperin väri: Musta teksti valkoisella pohjalla on helpoimmin luettavaa. Jos paperi on värillinen, se on hyvin vaalea.

Kirjainkoko: Kirjainkoko ja riviväli ovat jonkin verran tavallista suuremmat.

Otsikot: Eritasoisten otsikoiden koko erottuu selvästi toisistaan. Liian suuri kirjainkoko tekee pitkistä otsikoista vaikealukuisia.

Lauseet ja tekstirivit: Lauseet on jaettu riveille siten, että ne alkavat rivin alusta ja rivi päättyy pisteeseen. Rivin pituus on 40–60 merkkiä.

Kappaleet: Kappaleiden välissä on tyhjä rivi. Tekstipalstan oikeaa reunaa ei tasata.

Lisää tietoa: selkokeskus.fi

Näissä kirjoissa tekstit ovat selkokielisiä sekä lyhyempiä ja helppolukuisempia kuin muissa yläkoulun kirjoissamme:

*Oravasilta
Kenraali Pingviini*

Kirjoitelmien arviointi

Tuula Merisuo-Storm

Oppilaiden kirjoitelmien arviointi voi usein olla melko summittaista, koska opettajalla ei ole käytössään selkeitä arviointikriteereitä. Tällöin saattavat joidenkin oppilaiden tarinoissa olevat positiiviset piirteet jäädä huomaamatta. Olisikin hyvä, että opettaja käyttäisi arvioinnissa jo etukäteen määrittelemiään kriteereitä. Myös oppilaiden tulisi tietää, mitä kriteereitä opettaja käyttää heidän tekstejään arvioidessaan.

Alla olevien kymmenen kriteerin (Heikkilä & Kantola 1983) käyttö selkeyttää arviointiprosessia. Kaikkia kriteerejä ei aina kuitenkaan ole tarpeen arvioinnissa käyttää, vaan voidaan keskittyä vain yhteen tai kahteen kriteeriin kerrallaan. Tällöin opettaja kertoo oppilaille jo kirjoitustehdävää antaessaan, mihin asioihin hän tällä kertaa kiinnittää erityisesti huomiota. Näin tavallisesti heikkokin kirjoittaja uskaltaa paneutua rohkeasti tarinan luomiseen ja voi saada kiitosta tämän kriteerin pohjalta tarinaa tarkasteltaessa.

1. sisällön omaperäisyys
2. rakenteen hallinta
3. kielen rikkaus ja värikkyys
4. selkeä, sujuva kerronta
5. juonen looginen eteneminen
6. tapahtumarikkaus, yllätyksellisyys
7. kirjoittajan oma pohdinta ja nokkelat oivallukset
8. tarinassa olevat eri kerrokset tai tasot
9. tapahtumapaikkojen ja henkilöiden kuvailu
10. huumori

Oppilaiden kirjoitelmia voidaan myös luokitella eri tasoille arvioimalla, onko tarinassa **kerronnan kypsyyttä osoittavia elementtejä** (Nelson, Bahr, Van Meter 2004):

1. *TASO: Yksipuolinen kuvaus.* Kirjoittaja on kuvannut ainoastaan ihmisiä, paikkoja ja tapahtumia.
2. *TASO: Ajoittainen jatkuvuus.* Kirjoitelmassa on vain hetkittäin tapahtumien ja tekojen jatkuvuutta.
3. *TASO: Syy-seuraus-suhde.* Tarinan tapahtumat ovat ainoastaan seurausta toisistaan eivätkä ole suunniteltuja.
4. *TASO: Lyhennetty episodi.* Tarinassa viitataan tavoitteeseen.
5. *TASO: Täydellinen episodi.* Henkilöt ilmaisevat selvän suunnitelman, jolla he pyrkivät tavoitteeseen.
6. *TASO: Monimutkainen episodi tai useita episodeja.* Tarinassa on vähintään yksi täydellinen tapahtumakokonaisuus, jota täydentävät lyhyet muut tapahtumakokonaisuudet.
7. *TASO: Interaktiiviset episodit.* Tarinassa on kaksi päähenkilöä, joilla on eri päämäärät ja joiden toiminnat vaikuttavat toisiinsa.

Kirjoittamisen taitoja harjoittavia tehtäviä on näissä kirjoissa:

*Omaperäisiä tarinoita
Voiko se olla totta?
Mielenkiintoisia juttuja
Hauskoja juttuja
Harakanvarpaita
Mistä kiikastaa? 1–4
Mistä yläkoulussa kiikastaa?
Kengurun pussi
Murmelin vihellys*

Miten saisimme pojat innostumaan lukemisesta?

Tuula Merisuo-Storm

Eri puolilla maailmaa ollaan huolestuneita poikien heikosta lukutaidosta. Oppilaiden lukutaito on yhteydessä heidän lukemisasenteisiinsa. Poikien halu lukea riippuu siitä, kuinka paljon he arvostavat lukemista.

Poikien äidinkelen opiskeluasenteet ovat negatiivisempia kuin tyttöjen. Erot ovat erityisen suuret *asenteissa äidinkielen tunteiden tehtäviä ja lukuläksyjä kohtaan*. Silti poikien luottamus omiin taitoihinsa on korkea ja he arvioivat omat taitonsa paremmiksi kuin ne ovat.

Äidinkielen tunteilla työskentely ei motivoi poikia ja he ymmärtävät erityisesti kaunokirjallista tekstiä merkittävästi tyttöjä huonommin. Koulussa luettavat tekstit eivät monia poikia kiinnosta, vaan he lukisivat mieluummin tietotekstejä itseään kiinnostavista asioista ja esimerkiksi sarjakuvia. Tämä johtaa lukumotivaation ja lukutaidon vähittäiseen heikkenemiseen.

Olisikin tarpeen laajentaa koulujen lukumateriaaleja ja niitä valittaessa huomioida oppilaiden kiinnostuksen kohteet. Myös oppilaiden tulisi saada vaikuttaa siihen, mitä luetaan ja minkälaisia tehtäviä tehdään. Mieleiset oppimateriaalit ja työtävät voivat kannustaa haluttomia poikiakin opiskelemaan.

Pojat näyttävät suhtautuvan erityisen kielteisesti oppikirjatekstien lukemiseen, ja tämä on johtanut siihen, että he myös ymmärtävät niitä selvästi huonommin kuin tytöt.

Eri oppiaineiden tunneilla tulee opettaa erilaisia lukustrategioita sekä keskustella siitä, miten oppikirjoja luetaan ja mitkä asiat teksteissä auttavat niiden ymmärtämistä. Kannattaa harjoitella, miten tekstistä löytyvät keskeiset asiat ja miten ne painetaan parhaiten mieleen.

Positiivisessa opiskeluympäristössä oppilaat voivat luottavaisin mielin lukea tekstejä ääneen ja pohtia yhdessä vastauksia kysymyksiin, jotka vaativat muutakin kuin tekstistä asian löytämistä. Oppilaan itsetunnon, lukemisasenteen ja lukutaidon välillä on vahva yhteys.

Oppilaat, joilla on hyvä itsetunto pitävät lukemisesta ja heillä on hyvä lukutaito. Tämä pitää paikkansa erityisesti poikien kohdalla. Oppilas, joka luottaa itseensä, tulee toimeen muiden oppilaiden kanssa ja on kiinnostunut annetuista tehtävistä sekä nauttii oppimisesta ja kehittyi lukijana.

Kaikkia Agricolan kirjoja laadittaessa on erityisesti pidetty mielessä pojat. Esimerkiksi näiden kirjojen tekstien aihepiirit ovat pääosin sellaisia, jotka kiinnostavat useimpia poikia:

*Rosvorotko
Harakanvarpaita
Aikamatka
Hämähäkin kitara
Murmelin vihellys
Oravasilta
Kenraali Pingviini
Nokkela laskija
Lisää luettavaa 1–3*

Opetuksen eriyttäminen

Tuula Merisuo-Storm, KT, dos.

Oppilasryhmässä on aina hyvin erilaisia oppijoita. Tärkeintä on huolehtia siitä, että he kaikki kehittyvät. Siksi eriyttäminen on opetuksen suunnittelun pedagoginen lähtökohta, joka ohjaa työtapojen valintaa. Silloin huomioidaan oppilaiden erilaiset kehityksen tasot ja oppimistavat. Niiden pohjalta suunnitellaan opetuksen laajuus ja syvyys sekä työskentelyn ryhti ja eteneminen.

Kuten edellä mainittiin, **JOKAISELLA OPPILAALLA ON OIKEUS KEHITTYÄ! Tämä koskee niin taitavia kuin vielä runsaasti harjoittelua tarvitsevia oppijoita.** Eriyttämällä tuetaan oppilaan itsetuntoa ja motivaatiota. Sen avulla turvataan oppimisen rauhaa ja ehkäistään erityisen tuen tarpeen syntymistä. Jos tehtävät ovat oppilaalle liian helppoja, hänen mielenkiintonsa opiskeluun hiipuu. Jos taas oppilas saa jatkuvasti itselleen liian vaativia tehtäviä, hän ei enää halua yrittääkään niiden tekemistä.

On tärkeää, että jokainen oppilas saa sekä ponnistella hänelle sopivien haasteiden parissa että kokea onnistumisen elämyksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että eriyttämistä on monenlaista. **Eriyttämistä tarvitsevat hitaasti etenevät oppilaat, vieraskieliset oppilaat, heikosti motivoituneet oppilaat ja pitkälle taidoissaan kehittyneet oppilaat.**

Tehokkaita eriyttämisen tapoja ovat taitotason mukaan valitut oppimateriaalit. Kullekin oppilaalle valitaan juuri häntä motivoivia materiaaleja, työtapoja ja tehtäviä. **Eriyttämisen onnistumisen edellytyksenä** on, että oppilaiden

taitotasoa arvioidaan säännöllisesti ja kartoitetaan oppilaiden kiinnostuksen kohteita. Tavoite on, että kaikki oppilaat kehittyvät.

Agricola-kustannuksen kirjoista löytyy **eriyttäviä tehtäviä eri luokka-asteilla opiskeleville oppilaille.** Niissä on sopivia tehtäviä niin pitkälle taidoissaan kehittyneille kuin hitaasti eteneville oppilaillekin. Lisäksi tekstien ja tehtävien laadinnassa on kiinnitetty erityistä huomiota niiden kiinnostavuuteen.

Näissä kirjoissa on eriyttäviä materiaaleja eri ikäisille oppilaille:

*Sataa kissoja ja koiria
Rosvorotko
Mistä kiikastaa? 1–4
Mistä yläkoulussa kiikastaa?
Monenlaista luettavaa 1–3
Lisää luettavaa 1–3
Harakanvarpaita
Hämähäkin kitara
Murmelin vihellys
Oravasilta
Kenraali Pingviini*

Testien avulla opettaja voi arvioida oppilaiden taitotason ja itsetunnon kehittymistä sekä kiinnostuksen kohteita:

*Alpeilla ja merenpohjassa
Sammakon loikka
Laivan lapsi
Tontut ja elefantit
Kengurun pussi
Hämähäkin kitara*

Suomi toisena kielenä

Tuula Merisuo-Storm, KT, dos.

Suomi toisena kielenä -opetuksen erityisenä tehtävänä on tukea oppilaan monikielisyyden kehittymistä sekä herättää kiinnostus ja tarjota välineitä kielitaidon elinikäiseen kehittämiseen.

Suomen kielen oppiminen tukee vahvasti koutoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kielitaidon kehittyminen auttaa oppilasta kasvamaan kieliyhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi. Lisäksi hän saa kielelliset valmiudet jatko-opintoihin.

S2-opetuksen tavoitteena on antaa oppilaille valmiudet

- tekstien tulkitsemiseen
- tekstien tuottamiseen
- vuorovaikutustilanteissa toimimiseen
- kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtämiseen
- kielen käyttämiseen oppimisen tukena.

Peten paku

Peten paku -kirjassa on tekstejä, jotka sopivat S2-oppilaille. Kun oppilas lukee niitä, hänen mekaaninen lukutaitonsa vahvistuu. Kirjan tehtävät laajentavat hänen sanavarastoaan sekä vahvistavat hänen luetun ymmärtämisen ja oikeinkirjoituksen taitojaan.

Kirja kertoo Petestä, joka kuljettaa pakettiautolla tavaroita erilaisiin paikkoihin. Hänen mukanaan tutustutaan näihin paikkoihin ja niissä työskenteleviin ihmisiin. Tutuiksi tulevat mm. erilaiset ammatit ja niissä käytettävät välineet.

Pete hakee tavarat varastosta. Sitten hän vie niitä kouluun, tähtitorniin, rakennustyömaalle, taidemuseoon, eläinmuseoon, televisiostudioon, dinosaurusten tutkijalle, robottien ja tietokonepelien suunnittelijoille ja arkkitehdille. Hän tutustuu lisäksi televisiostudiossa kuuluisaan koripallonpelaajaan. Sunnuntaina hän käy metsässä ja kuljettamassa sukulaispojan rumpuja bändiharjoitukseen.

Tekstin sanasto on arkipäivään liittyvää. Siinä **toistuvat samat asiat useaan kertaan**. Oppilaille mahdollisesti vieraita sanoja on **vahvistettu** tekstistä ja tekstin vierellä on niiden kuvat. Tekstit on jaettu yhdelle sivulle kirjoitettuihin lyhyisiin pätkiin. Seuraavilla sivuilla on tekstipätkään liittyviä tehtäviä.